

Podpora, která pomáhá

27.5.2025 - | Městská část Praha 7

Co je sociální pedagogika?

Sociální pedagogika je vědní disciplína, ale také studijní obor. Zabývá se otázkou, jak podpořit člověka v jeho osobním i společenském životě. Jejím smyslem je pomáhat lidem, zejména dětem a mladým, aby zažívali (nejen) školní úspěch a mohli se dobře zapojit do společnosti.

Sociální pedagogika zkrátka pomáhá tam, kde běžné vyučování nestačí – když dítě potřebuje víc než jen znalosti. Zaměřuje se na vztahy, na porozumění, na to, aby každý žák měl šanci najít si své místo mezi ostatními a cítil se přijímaný. Učí, jak zvládat výzvy, jak se vyrovnat s překážkami a získat motivaci pro vzdělávání. Neřeší pouze vzniklé problémy, ale snaží se jim předcházet. Na rozdíl od pedagogiky speciální, která se zaměřuje na vzdělávací obtíže, řeší sociální pedagogika především různé formy znevýhodnění – ať už sociální, ekonomické, kulturní nebo jiné.

V každé škole, základní i mateřské, se najdou děti, jejichž rodinné zázemí a prostředí není ideální, ať už jen dočasně, nebo dlouhodobě. Čas od času potřebuje podporu a pomoc i dítě, které nepochází z rodiny na hranici chudoby nebo v níž rodiče nejsou schopni či ochotni své dítě ve vzdělávání podporovat. Stačí, aby v rodině došlo k nepředvídané události, jakou může být rozchod rodičů, úmrtí v širší rodině či naopak příchod nového sourozence, náhlá nutnost intenzivní péče o dalšího člena rodiny, ztráta zaměstnání rodičů a s tím související napětí v rodině, případně se objeví jiný problém, který se dítěte zdánlivě nemusí dotýkat. Změna sociální či vztahové situace v rodině se pak bohužel často promítá do školní úspěšnosti dětí.

Kdo je sociální pedagog?

„Sociální pedagog je člověk, který má čas naslouchat, hledat cesty a přemýšlet v souvislostech. Pracuje s respektem k dětem i rodičům. Jeho úkolem je nehodnotit, ale podpořit,“ říká sociální pedagožka pro MŠ Daniela Křehlová z Oddělení podpory sociální pedagogiky Prahy 7.

Sociální pedagog je odborník, který vystudoval vysokou nebo vyšší odbornou školu v příslušném oboru. Spolu s metodikem prevence, výchovným poradcem a dalšími tvoří tým školního poradenského pracoviště. Rozšiřuje tak možnosti podpory pro žáky i pedagogy. Příznaky signalizující problémy v rodině žáka, jeho zhoršené psychické rozpoložení, jež má vliv na jeho chování a výkony ve škole, by měl empatický učitel umět rozeznat. Úkolem běžného pedagoga ale není řešit rodinnou situaci žáků. Jeho upřímná snaha dítěti pomoci se z nejrůznějších důvodů může minout účinkem a pro učitele může znamenat značnou zátěž. Učitel nemá obvykle zkušenosti z oblasti sociální práce a jejích metod, není školen v problematice komunikace s lidmi ve složitých či krizových situacích, často nemá (a není to ani jeho úkolem) přehled o možnostech sociální podpory.

A zde přichází na scénu role sociálního pedagoga.

Most mezi školou a rodinou

„Možná to na první pohled nemusí znít nijak zvlášť zásadně, ale právě vztah mezi školou a rodinou má vliv na to, jak se dítě ve škole cítí, jak prospívá, jak se zapojuje do kolektivu, jaký přístup ke vzdělání má,“ říká Nela Beranová, vedoucí oddělení podpory sociální pedagogiky.

Ne vždy je komunikace mezi školou a rodiči snadná. Někteří rodiče mají ze školy špatné zkušenosti z vlastního dětství, jiní mohou mít obavy nebo nejistotu, jak se zapojit. Může tu hrát roli jazyková bariéra, kulturní rozdíly, nebo třeba i to, že rodiče nemají čas nebo kapacitu se školou pravidelně

spolupracovat. Právě v tento moment může do hry vstoupit sociální pedagog. Pomáhá budovat most mezi školou a rodinou – hledá způsoby, jak navázat kontakt, jak vysvětlit oběma stranám, že spolupráce je ku prospěchu dítěte. Může doprovodit rodiče na schůzku, přeložit školní jazyk do „normální řeči“, podpořit pedagogy v citlivé komunikaci nebo nabídnout rodině pomoc s řešením obtížné situace, která se přenáší do školy.

Jednou z nezbytných součástí jeho práce je práce v terénu. Možnost poznat rodinu v jejím přirozeném nebo neutrálním prostředí. Rodiny často řeší problémy, které jsou v porovnání se školní úspěšností jejich dítěte daleko závažnější, zejména nejisté bydlení, nadměrné dluhy, nedostatek finančních prostředků na základní potraviny nebo ošacení. „Sociální pedagog je dle mého někdo, kdo se ve škole snaží pomáhat rodinám, které se nacházejí ve složité situaci, se kterou si neví rady. Také se snaží podporovat děti a vést je k dobrým životním rozhodnutím. Zároveň se v nich ale nesnaží vzbuzovat stud či je jakkoliv odsuzovat,“ říká Magdalena Bušinová, sociální pedagožka na jedné ze sedmičkových škol.

„Socpedi“ na Sedmičce

Městská část Praha 7 jako zřizovatel šesti základních a sedmi mateřských škol se vždy zajímala nejen o vzdělávací možnosti dětí, ale i o jejich sociální zázemí. Snaha řešit tuto problematiku vyvrcholila v roce 2021 realizací projektu Sociální poradenství v Praze 7, jenž jako jednu ze svých klíčových aktivit pilotoval zavádění pozice sociálního pedagoga do škol.

Role a pracovní náplň sociálního pedagoga se postupně vyjasňovala. Na základě velmi pozitivních zkušeností se radnice Prahy 7 rozhodla rozšířit pozici sociálního pedagoga do všech svých škol. Od ledna 2025 tedy působí sociální pedagogové na všech základních a mateřských školách zřizovaných městskou částí. Radnice si podporu jejich práce stanovila jako jednu z hlavních priorit v oblasti školství.

V červnu 2024 zároveň vzniklo v rámci Odboru vzdělávání a projektového řízení samostatné Oddělení podpory sociální pedagogiky, které je v rámci České republiky poměrně unikátní. Sociální pedagogové tvoří důležité propojení mezi školami a radnicí, zároveň jim toto nastavení umožňuje pracovat v týmu. Společně se metodicky vzdělávají a podporují, sdílejí dobrou praxi. Spolupracují s projektem Místní akční plány ve vzdělávání IV – správní obvod Praha 7, jehož úkolem je zvyšování kvality vzdělávání v území, například tím, že se účastní setkávání pracovní skupiny pro rovné příležitosti.

Bez opory v zákoně, ale s nezpochybnitelným přínosem

V České republice zatím sociální pedagog není samostatně legislativně ukotven jako profese na rozdíl od učitelů, školních psychologů nebo sociálních pracovníků. A to i přesto, že praxe ukazuje, že role sociálního pedagoga je klíčová pro prevenci školního neúspěchu, snížení absencí a rizikového chování a pomoc ohroženým dětem. Ve školách, které mají sociálního pedagoga, se jeho pozice stala plnohodnotnou a nezastupitelnou součástí školního poradenského pracoviště (ŠPP).

Ačkoliv školy mají možnost sociálního pedagoga zaměstnat, absence legislativního ukotvení této pozice způsobuje jak sociálním pedagogům, tak školám hned několik problémů. Těmi hlavními jsou:

- Nejasný právní status: Sociální pedagog není definován jako pedagogický pracovník, což komplikuje jeho postavení v rámci ŠPP.
- Finanční nejistota: Sociální pedagogové byli dosud zpravidla financováni převážně z evropských fondů (Šablony, Národní plán obnovy), nicméně tyto zdroje končí. V současné době chybí mechanismus financování ze státního rozpočtu.
- Důsledky pro školy: V tuto chvíli působí v ČR přibližně 300 sociálních pedagogů. V důsledku výše zmíněného hrozí, že školy mohou o sociální pedagogy přijít, což zvýší riziko vzdělávacích

a dalších problémů, a to nejen u dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí.

„V současné době se projednává novela školského zákona, která by měla se sociálními pedagogy počítat. Zda nakonec k ukotvení této pozice dojde a jak bude vyřešeno její financování, je však v této chvíli nejisté,“ říká sociální pedagožka Lenka Pizúrová.

„Praha 7 spolu s Asociací sociálních pedagogů, neziskovými organizacemi SOFA a Učitel naživo, výzkumnou společností PAQ Research a mnoha dalšími odbornými vzdělávacími organizacemi intenzivně usiluje o to, aby pozice sociálního pedagoga byla ve školské legislativě ukotvena. Podíleli jsme se na vytvoření pozměňovacího návrhu, který zahrnuje sociálního pedagoga mezi pedagogické pracovníky a zároveň zajišťuje jeho financování alespoň v těch skutečně potřebných školách s větším množstvím znevýhodněných dětí. Jsme podepsaní pod otevřeným dopisem poslancům i panu prezidentovi, jimiž apelujeme na schválení novely školského zákona, která v těchto dnech, kdy tento článek píšeme, čeká již více než dva měsíce na schválení v poslanecké sněmovně, a která tuto pozici legislativně ukotví. Zkušenosti s pozicí sociálního pedagoga ze škol Prahy 7, které máme také analyticky zpracované, jasně ukazují obrovský přínos této pozice pro děti, jejich rodiny, učitele a celou komunitu školy,“ doplňuje Hana Šišková, místostarostka pro školství Prahy 7.

Ať už legislativa dožene praxi dříve či později, jedno je jisté – kde působí sociální pedagog, tam mají děti, rodiny i učitelé blíž k bezpečnějšímu a podpůrnému školnímu prostředí.

Jeden den sociálního pedagoga v ZŠ očima Kateřiny Derflové

Je 7.30, ještě nezvonilo, a tak jsou před školou hloučky děti. Některé mě zdraví, usmívají se na mě, jiné jsou ještě rozespale nebo sledují displeje telefonů. Ve škole je ještě ticho, což se za necelých deset minut změní. Ozve se zvonek a s ním začíná i další den plný překvapení. To, že mám den naplánovaný v diáři, totiž v profesi sociálního pedagoga nic moc neznamená...

Než se dostanu do svého kabinetu, zastaví mě paní učitelka, která potřebuje konzultovat situaci ve třídě. Chvíli si o tom, co se tam děje, povídáme a nakonec se domlouváme, že se kvůli tomu další den sejdem, abychom měly víc času a klid. Další paní učitelka na mě z dálky mává, aby mi řekla, že jeden žák, s jehož rodinou pracuji, přišel včera včas do školy. Malý úspěch, který ale znamená hodně. Máme z toho společně radost.

V kabinetu otevírám počítač, čtu maily, odpovídám, domlouvám schůzky, posílám odkazy na terapie, zároveň komunikuji přes WhatsApp s žákyní, se kterou máme odpoledne schůzku. Volá mi maminka jednoho druháka, že by se potřebovala urgentně sejít. Vytahuji diář a hledám skulinku. Dneska mám odpoledne nějaké volno, tak to stihneme. Jen co položím telefon, zvoní znovu. OSPOD by potřeboval ověřit absence jednoho chlapce.

Když vyřídím nejdůležitější korespondenci, běžím do školní jídelny, kde se pravidelně setkávám s paní hospodářkou, se kterou řešíme, zda rodiče dodržují nastavená pravidla čerpání příspěvků na obědy. Zapisuji si jména a cestou z jídelny vyřizuji několik telefonátů, kde rodiče upozorňují, že je nutné obědy důsledně odhlašovat. Dozvídám se přitom, že v jedné rodině řeší výchovné potíže jednoho z dětí a rádi by to se mnou probrali.

Najednou je velká přestávka. Vyjdu na chodbu, abych byla blíž dětem i učitelům. Ráda se o přestávkách pohybuji po chodbách, vždycky se stane, že mě někdo zastaví. Dneska to byly dvě čtvrtáčky, které mi vyprávěly o filmu, na kterém včera byly. U jedné třídy jsem se připlétla ke konfliktu mezi skupinkou kluků. Za malé asistence si to zvládli bez pěstí vyříkat a šli si každý po svém. Míjím schránku důvěry, otevřu ji a vypadne na mě papírek popsaný hustým písmem. Jsem zvědavá, kdo nám co napsal. Zjistím to ale až zítra, kdy se na to podíváme společně se speciální pedagožkou, se kterou na vzkazy odpovídáme.

Zvoní na hodinu a máme poradu školního poradenského pracoviště. Scházíme se v kabinetu výchovné poradkyně. Hodina uteče jako nic. Dohodly jsme, jak budeme postupovat u konkrétních dětí, do které třídy zařadíme preventivní program a kdo kontaktuje jednotlivé rodiny. Porada je úspěšně za námi, máme radost, že jsme zvládly zkontaktovat vše potřebné.

Zatímco kolegyně z poradenského pracoviště jdou učit, já si беру pomůcky a jdu za čtvrtáky na hodinu tělocviku. Třídní kolektiv by potřeboval trochu povzbudit, proto jsem se dohodla s paní učitelkou, že třídu na TV navštívím a formou her a aktivit budu s kolektivem pracovat. Volím jednoduché, akční, kooperativní aktivity. Děti to baví, hezky se zapojují. Každou aktivitu si krátce zhodnotíme. V posledních deseti minutách si s dětmi povídáme o tom, co z věcí, které si vyzkoušely nebo zažily, by mohly používat v chování k sobě navzájem v rámci třídy. K diskuzi se přidává i paní učitelka. Domlouváme se, že za dva týdny si hodinu zopakujeme a řeknou mi, jak se ve třídě mají.

Pak už hurá na oběd.

Po něm se scházím ve volné třídě s pátačkou, se kterou mám pravidelné schůzky. Povídáme si o tom, jak se má, a domlouváme společnou návštěvu nízkoprahového klubu. Když se rozloučíme, u vchodu už na mě čeká maminka, která potřebovala urgentní schůzku. Řešíme složitou situaci doma. Maminka se rozpláče, hodně se mi teď hodí kurz krizové intervence. Když překonáme to nejhorší, společně zavoláme do organizace, která umí s takovými situacemi pomoci. S milou sociální pracovnící domluvíme schůzku hned na další týden. Nabízím mamince doprovod do organizace, ale zvládne tam dojít sama. Paní se nakonec věnuje přes hodinu a půl.

Už je skoro půl čtvrté a ještě musím celý svůj den zapsat do evidence. Je potřeba mít stručné zápisy ze schůzek, aby člověk věděl, co se kde dělo, a na nic nezapomněl. Když odcházím ze školy, hloučky dětí už před ní nejsou. Odcházím s pocitem, že jsem zvládla, co se dalo. Dnešní den měl být podle diáře klidný, ale přinesl několik nečekaných událostí. No, nástěnky vyřeším zítra, nebo někdy jindy, to počká...

Jiný kraj, jiný mrav...

Někdy školní praxe přináší nečekaná kulturní nedorozumění. Dlouhodobě jsme řešili nedocházku jednoho dítěte do školy. Rodina nechápala, co máme na mysli, my nechápali, co na tom nechápou. Jednalo se o anglicky mluvící rodinu, říkala jsem si, že možná nerozumějí mojí angličtině nebo já nerozumím jim. Věci se vysvětlily až ve chvíli, kdy se ukázalo, že rodina pochází ze země, kde je vzdělání výsadou nejbohatších. V tamních školách mají děti zdarma jídlo, tráví tam vlastně celý den. Největším trestem pro dítě tedy je, když do školy nemůže jít. Ve velmi chudém domácím prostředí většinou není nic k jídlu, dítě musí pracovat na poli nebo nemá co dělat. I přesto, že v Česku máme podmínky jiné, přenesla si rodina toto kulturní nastavení ze svého domova. Dítě tak nepustila do školy, aby ho potrestala za kázeňské přestupky, poznámky nebo špatné školní výsledky. Vysvětlování, že u nás škola není za odměnu, bylo docela úsměvné.

Schránka důvěry

Děti mají možnost ve škole položit anonymní dotaz na poradenské pracoviště. Odpovědi jsou poté vyvěšeny na nástěnce. Jako správce schránky důvěry se občas nestačím divit, co děti na našich školách řeší. Minulý rok jsme měli „epidemii“ dotazů na téma sexuality, počtu sexuálních partnerů nebo věkové hranice pro různé věci v oblasti intimity. Musím říct, že při odpovídání na dotazy jsme se s kolegyní dost zapotily. Nicméně jsem moc vděčná, že děti mají ve škole tenhle prostor a že vnímají bezpečí a důvěru a opravdu se ptají na to, co je zajímavé. Najdou se samozřejmě také dotazy žertovného rázu, snažíme se ale odpovídat i na ně. Díky dotazům dětí někdy samy získáváme nové informace. Takže díky, děti, a ptejte se dál! Baví nás to stejně jako vás.

Z komára velbloud

Často se k nám děti dostanou kvůli tomu, že neprospívají ve škole. Zařizujeme pro rodinu dostupné doučování nebo se v domácím prostředí snažíme nastavit pravidla a podmínky pro domácí přípravu. Někdy se ale v průběhu spolupráce objeví mnohem vážnější problémy. U rodiny s více dětmi, kde jsme řešili doučování, se ukázalo, že rodina žije v nevyhovujících podmínkách, nemá dostatek financí, zařízené dávky, nečerpá ani jinou podporu. Tatínek byl moc statečný a jako samozivitel se o své děti staral, jak nejlépe mohl, a nechtěl si o pomoc říct. Díky tomu, že se ke mně dítě dostalo, se mi podařilo začít s rodinou pracovat. Podařilo se zajistit potřebné doučování, financování obědů pro děti, volnočasové aktivity, nasměrovat rodinu do budoucna na pomoc s bydlením, stabilizovat ji. Občas se za maličkostmi schovávají velké věci, se kterými můžeme pohnout, když je odhalíme.

Malé radosti

Naše práce je náročná a dobrých zpráv je spíše pomálu, o to víc si jich všímáme a radujeme se z nich. Jedné dívence jsme chtěli z fondu, který máme k dispozici, zaplatit brýle. Rodina na to neměla finanční prostředky a slečna měla očička velmi slabá, což se projevovalo nejen na školních výsledcích, ale i na kvalitě života. Proces pořizování byl náročný, zapojila se do něj spousta lidí, nakonec to dokonce vypadalo, že to kvůli nelogicky nastaveným pravidlům čerpání financí nedopadne. O to větší radost jsem měla, když jsem dívku v brýlích, které jí mimochodem moc sluší, viděla ve škole. Povedlo se! Podobnou radost jsem měla z chlapce, kterému jsem dávala lístky na matějskou pouť. Začal skákat téměř do stropu a moc mi děkoval. Když jsem mu pak dala druhý, ať s sebou vezme i kamaráda, objal mě a málem se rozbřečel. A pro tuhle dětskou radost to má smysl.

S analytickou zprávou o rozvoji sociální pedagogiky se můžete seznámit na stránce:
www.praha7.cz/socialni-pedagogove-pomahaji.

Na celém článku se z řad sociálních pedagogů podílely: Nela Beranová, Magdalena Bušinová, Kateřina Derflová, Nikola Dohnalová, Michaela Hamáčková, Daniela Křehlová a Lenka Pizúrová ve spolupráci s Romanou Růžičkovou a Sylvou Svobodovou.

<https://www.praha7.cz/podpora-ktera-pomaha>